

Чи шкодую, що тоді не зважився. Ні. Причина була проста: я завжди ставився до людей, які вміли витворювати власні світи, як до олімпських богів. Моє тривале заангажування в літературному процесі останніх трьох десятиліть не розчарували мене в ідеї літератури, за окремих людей не кажу.

Дмитро Юсип у своїх нарисах статичніший, академічніший. Мовчанюк – пристрасніший. Не все я готовий у Мовчанюка сприйняти (особливо, що стосується оцінки громадянської позиції Григорія Чубая чи професора Івана Дорошенка, останній теж викладав у мене історію української літературної критики). Але це є право людини творчої свідчити і нагадувати, навіть тоді, коли свідчити і нагадувати про окремі події чи окремі вчинки людей, не хочеться. Чомусь зовсім не згаданий професор Іван Денисюк. Принаймні з кінця 70-х Іван Овксентійович був куратором студії.

Але багато фактів, подій, характеристик крізь погляди і оцінку Мовчанюка і Юсипа стають виразнішими, яскравішими і зрозумілішими.

Не знаю, яка зараз доля літературної студії у Львівському університеті. Якщо студія занепала – гірко. Бо дуже багато людей впевнені, що вміють усе. Але без традиції і школи не буває творчості. Доля літ-студійців-шістдесятників в інтерпретуванні Мовчанюка і Юсипа цьому яскраве підтвердження.

«МОЛЮСЯ, ЧОЛОМ БУДУ МОЛИТВУ ПО КАМІНІ ПИСАТИ, ТВОЮ МОЛИТВУ...»

Есей про Стефаника

*„Боже, ти прокляв мене, бо-сь наказав
з моєї душі зробити кузню і кувати
в ній чистий метал люцконого слова і єго любови“
(з листа Василя Стефаника до Ольги Гаморак)*

Василь Стефаник страшно не любив ювілеїв. У спогадах Івана Федорака, директора школи в Русові і письменника («*Мій шлях*», вперше надруковано 2009), зафіксовано такий епізод: „Щоб піднести його в очах села, з моїм приходом у Русів (мабуть, 1922 р.) за моєю ініціативою село Русів влаштує йому його ювілей (п'ятдесят років). О, скільки лиш було моїх сил намагався влаштувати це свято величаво. Зі сумежних сіл з'їхалися попи, передові селяни і так далі. Стефаник приходить на свій ювілей комплектно п'яний, сідає в передню лаву (у салі Народного дому) і кричить:

- Зачинайте вже раз тот храм!“

А в одному з листів до художниці Олени Кульчицької (від 12 лютого 1927 року), сам Стефаник з приводу її майбутнього ювілею пише

таке: „*Раджу Вам, як Ваш добрий приятель, не допускайте ніколи, щоб святкували Ваші ювілеї, бо напевно будуть святкувати. Стоять на-проти себе люди старі так звані ювіляти, а з другого боку нестра публіка, якій найліпше місце було би в цирку*“ (подаю за 3 томом Творів Стефаника. Київ, 1954 рік).

Ми підходимо до 150-річного ювілею Письменника. Цього „*Селянського Бетговена*“ чи, якщо перефразувати снятинського літерата Володимира Чипигу, „*Шекспіра покутської мужицької трагедії*“. Підходимо, як звикле, здалеку і окружними дорогами.

Найповнішим у якомусь творчому вияві і осмисленні феномену Василя Стефаника видався 2010 рік. Тоді вийшло три художніх книги ріжних авторів про письменника: Степана Процюка „*Троянда ритуального болю*“, Романа Піхманця „*У своїм царстві*“ і Романа Горака „*Кров на чорній ріллі*“. Починаючи з 2015 року Роман Горак видав повний варіант свого тритомового дослідження біографії письменника під назвою „*Василь Стефаник*“ (кн. 1, 2015; кн. 2, 2015; кн. 3, 2017). Безперечно, що це дослідження, попри якісь технічні недогляди і недоліки, є найважливішим, що виводить його в ряд канонічних текстів про Василя Стефаника.

Твори Стефаника видають і перевидають. Лише назву івано-франківське видання 2014 року (в-во „Лілея-НВ“, серія „*Майстри української прози*“), київське (ВЦ „Академія“, серія „*In crudo*“) і львівське (в-во „Піраміда“, серія „*Приватна колекція*“, подарункове, в оформленні шевченківського лауреата, родом зі Снятинщини, художника-графіка Івана Остафійчука), обидва 2015 року.

Про новели Стефаника писано багато і ружного. Від Вацлава Морачевського і Левка Турбацького починаючи, і Валентиною Єрмак та Романом Піхманцем закінчуючи.

Визначальним для мене залишається сам Стефаник. Слово Стефаника. Воно жорстке, терпке, в'язке, мов чорнозем, просвітлене, немов небо після буревію. Для мене слово Стефаника – початок і безмежжя українського світу.

Це слово такої густої концентрації, що його витримати сливе неможливо. А впустивши в серце, не маєш сили його звідти вигнати. За якимось сакральним прийняттям – новели Стефаника суть Божі молитви і Божі прокльони. Їх не можна вважати літературою, бо инколи вони сприймаються мною як Спис Лонгіна, бо то не слова протікають, то кров мужицька витікає з рани світу.

Так, новели Стефаника – це органна насичена бетговенська музика. Це шекспірівські пристрасті і драматизовані сакральні конфлікти. Тут є три сили: БОГ, Земля і Людина. У цьому „*трьохсиллі*“ немає переможців і переможених. Бог над усім. Людина і Земля, як сіамські близнюки, люблять і ненавидять одне одного. Допомагають і мстять одне одному. Сіють хліб, збирають сльози і втирають кров.

Основний конфлікт усіх новел Стефаника – конфлікт сакральний, а не земний. Конфлікт Добра і Зла. Сакралізація Правди мужицької і Демонізація Кривди багацької.

Стефаникові мужики – се не затуркані з'їдачі хліба. Це Земні Боги. Філософи Землі. Це той Золотий Вік Мужичької Віри, де Правда і БОГ ще ходили межи людьми, а не спостерігали байдуже з моніторів телевізій та обкладинок дешевих книг.

Слово Стефаника прийшло „*як огонь з середини землі*“. Тому цей нутрянний, пекельний вогонь і нині пече. Не спалює. Бо це не покара, а животворний вогонь. Вічний вогонь мужичької Любови. Від нього ми відвернулися. Стефаник досі до нього йде.

«ВАЖКУ МАЮ РОЛЬ У НІЧНОМУ ТЕАТРІ»

Анджеј Бартинський. Бенкет метелика / Поезія в перекладі Світлани Брєславської. – Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2018. – 64 с.

З цим поетом запізнався весною 2013 року в рамках польсько-українського фестивалю «Галиційська осінь», зорганізованого польським поетом Анджеєм Грабовським. Тоді Анджеј Бартинський (25 травня 1934-16 червня 2018) був на посаді голови Нижньосілезького відділу Спілки літераторів Польщі (ZLP), яку пізніше посів поет Казімеж Бурнат, а пан Анджеј залишився Почесним головою. З того часу маю спrezentований ним томик Вибраних віршів (2009) мовою оригіналу з симпатичною дедикацією: «*Поважному Євгену Баранові – українському письменникові на пам'ять про наше гарне знайомство і зустріч в Івано-Франківську. Автор. 25.04.2013*».

Те, що в останній рік свого життя Бартинський виявив зацікавлення, аби його книжка «*Бенкет метелика*» вийшла українською, тільки виявляє його генетичне поєднання з Україною. Анджеј Бартинський народився у Львові, хлопчиком був зв'язковим Армії Крайової, потрапив у гестапівську тюрму, де й осліп. З 1946 року проживав у Вроцлаві. Єдиним містом, яке бачив в своєму житті був і залишився Львів. Бартинський дебютував у 1956 році віршем «*Рансод про Єсеніна*», а з 1961 року став членом Спілки Літераторів Польщі. Сучасники називали його «*вроцлавським Гомером*», «*польським Гомером*» і «*Гомером зі Львова*».

До цієї книжки, передмову до якої в Польщі написав Анджеј Вальтер «*Поет-птаха або розмова про Анджея Бартинського*» (Вроцлав, 2016), а в українському варіанті книжки автором передмови є Казімеж Бурнат, Бартинський попросив додати вірш «*Україна*», якого він написав ще 1998 року: «*О Україно Вітчизно моя // Ти як вино із домашнього бутля // міцне й духмяне, п'янке й дурмане // о Україно – солодкий трунку*». Це був не просто поетичний жест, а внутрішній вияв його приналежності до історії, якої не зміниш і в якій треба шукати стежки для діалогу-порозуміння. Цим і викликана ідея Бартинського проводити в Поляниці Здрою міжнародний фестиваль «*Поети без кордонів*».